

آیت‌الله معرفت با ارائه «ضابطه تأویل» در پی تعیین رأی ناصحیح بود

حجت‌الاسلام بابایی با اشاره به نظریه بطن قرآن آیت‌الله معرفت تصریح کرد: با وجود آن‌که برخی تأویل به رأی را صحیح می‌شمردند، نظریه آیت‌الله معرفت تفسیر باطنی را نیز ضابطه‌مند کرد تا ما هر چیزی را به عنوان تأویل آیات نپذیریم...

حجت‌الاسلام بابایی با اشاره به نظریه بطن قرآن آیت‌الله معرفت تصریح کرد: با وجود آن‌که برخی تأویل به رأی را صحیح می‌شمردند، نظریه آیت‌الله معرفت تفسیر باطنی را نیز ضابطه‌مند کرد تا ما هر چیزی را به عنوان تأویل آیات نپذیریم. حجت‌الاسلام علی‌اکبر بابایی، عضو هیئت علمی گروه قرآن‌پژوهی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (ایکنا)، در تبیین دیدگاه رجال‌شناسی آیت‌الله معرفت گفت: اهل سنت گفته‌اند که عکرمه جزو خوارج بوده است، البته این مسائل برای ما قابل اتکاء نیست؛ زیرا همانطور که وثاقت ثابت نمی‌شود، بی‌عدالتی آنان نیز ثابت نمی‌شود. از طرف دیگر می‌بینیم که عکرمه گفته است آیه تطهیر تنها شامل همسران پیامبر اکرم(ص) است و شامل دیگران نمی‌شود و هر کس که مخالف است، من با او مباحله می‌کنم.

نویسنده کتاب «مکاتب تفسیری» افزود: فخر رازی نیز از عکرمه نقل می‌کند که آیه مبارکه «وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ» می‌گوید که درباره ابوبکر نازل شده است. حال اشکال به فخر رازی است که عکرمه از چه طریقی این روایت را بیان کرده است؟ در حالی که نه سند و نه مأخذی ذکر شده است و نمی‌تواند صحت انتساب را برساند.

وی با بیان این‌که عکرمه آیه قربی را نیز شامل اهل بیت(ع) نمی‌داند، گفت: آیت‌الله معرفت می‌گوید که عکرمه شاگرد ابن عباس بود، چگونه می‌شود که کسی شاگرد ابن عباس باشد، ولی شیعه نباشد. به نظر من این حرف تنها يك احتمال است؛ چه بسا شاگردانی که از نظر فکری با استاد خود مخالف شدند و راه درست را نیمودند. در زمان خودمان هم این مسئله مشهود است. حجت‌الاسلام بابایی با بیان این‌که از جهت مبنایی و روشی اختلاف نظرانی با آیت‌الله معرفت داشتیم، اظهار کرد: جایگاه اصلی ایشان که خدمت بزرگی نسبت به علوم قرآن داشته‌اند جای تقدیر و تشکر دارد. نکته مهم این‌که طلاب و دانشجویان ما با این رویکرد به کتب آیت‌الله معرفت روی آوردند که همه چیز در کتاب‌های ایشان درست است. ایشان دامنه و گستره پژوهش در زمینه علوم قرآنی را فراروی محققان و قرآن‌پژوهان باز کردند و این مسئله مهم است. با وجود ایشان سفره تحقیق و پژوهش در قرآن پهن شده، حال برای محققان و دانشجویان لازم است که با نگاه تحقیق و نقد بر این مطالب نگاه کنند.

وی در بیان یکی از ویژگی‌های برجسته آیت‌الله معرفت گفت: وی دارای قدرت نظریه‌پردازی قوی‌ای بود و در کنار آن جرأت بیان این نظرات جدید را نیز داشت. بسیاری از افراد توانایی پرداختن و یا بیان نظرات جدید خود را ندارند. ایشان این توانایی را در بیان نظرات جدید داشته است. البته این مسئله حسن است و طبیعی است که در کنار خود اثرات نامطلوبی هم داشته باشد.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه خاطرنشان کرد: حسن آن این است که نظرات جدید ارائه می‌شود و زمینه تحقیق تازه فراهم می‌شود. از سوی دیگر اثر نامطلوب آن این است که گاهی ممکن است مضرات شاذ و نادرستی به جامعه علمی ارائه شود. البته اگر جامعه ما، مخصوصاً دانشجویان با دید نقد و بررسی به دنبال کتاب‌های خود برونند، این اثر نیز خنثی می‌شود.

وی با اشاره به دیدگاه آیت‌الله معرفت نسبت به باطن قرآن تصریح کرد: این نظریه جدید در جلسه‌ای که در پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی به عنوان کرسی نظریه‌پردازی برگزار شد، نقد و بررسی شد. در این جلسه از من به عنوان ناقد دعوت شده بود و حجت‌الاسلام رشاد نیز به عنوان یکی دیگر از ناقدین حضور داشتند.

حجت‌الاسلام بابایی بیان کرد: در این جلسات نظرات متعددی مطرح کردند که در «کتاب نقد» چاپ و منتشر شد. به هر حال این نظریه آیت‌الله معرفت نکات مثبتی دارد؛ از جمله این‌که کسانی که تفسیر باطنی نوشته‌اند، از جمله در تفسیر منسوب به ابن عربی در مقدمه کتاب خود نوشتند که آنچه نکوهش شده تفسیر به رأی است و تأویل به رأی مانعی ندارد.

وی با بیان این‌که اگر تفسیر به رأی نکوهش و منع شده باشد، تأویل به رأی نیز به طریق اولی چنین وضعیتی دارد، گفت: نکته قوت نظریه آیت‌الله معرفت این است که وی می‌گوید تفسیر باطنی باید معیار و ضابطه داشته باشد نه این‌که ما هر چیزی را به این عنوان بپذیریم. نکته نقدی که در آن جلسه نیز ذکر کرده‌ام این‌که تعریفی که آیت‌الله معرفت برای معیار ارائه می‌دهد، همچنین ضابطه‌ای که ذکر می‌کند دارای اشکالاتی است.

علی‌اکبر بابایی: آیت‌الله معرفت دارای قدرت نظریه‌پردازی قوی‌ای بود و در کنار آن جرأت بیان این نظرات جدید را نیز داشت. بسیاری از افراد توانایی پرداختن و یا بیان نظرات جدید خود را ندارند. البته این مسئله حسن است و طبیعی است که در کنار خود اثرات

نامطلوبی هم داشته باشد

این پژوهشگر علوم قرآن خاطرنشان کرد: یکی از اشکالات این بود که در روایات ما آمده است که هیچ آیه‌ای از قرآن نیست مگر این که داخل و باطنی داشته باشد، ولی این معیاری که شما قرار دادید، نمی‌توان برای باطن آیات معیاری قرار داد. اشکال دیگر این است که بسیاری از معانی باطنی که در روایات برای آیات بیان شده با این تعریف و معیاری که ذکر شده توجیه نمی‌شود و ناچاریم که آنان را کنار بگذاریم، حال آن که نمی‌توان به باطل بودن این همه روایات اعتقاد داشت.

وی با اشاره به نقد خود در جلد دوم کتاب «#مکاتب تفسیری» نسبت به نظریه آیت‌الله معرفت درباره بطن و معیار تأویل آیات، تصریح کرد: در همان جلد بحث دیگری راجع به آیه «#مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ» داریم که در روایات بحرین به حضرت علی(ع) و حضرت فاطمه(س) تأویل شده، همچنین لوء و مرجان در آیات بعدی به امام حسن(ع) و امام حسین(ع) تأویل شده است. در مصاحبه‌ای که در کیهان اندیشه چاپ شده بود آیت‌الله معرفت گفته بود که این مسئله در کتب شیعه نیست و در کتب درویش ذکر شده است.

حجت‌الاسلام بابایی افزود: این مسئله چون به نظرم قابل نقد بود آن را بررسی کردم. در جلسه نقدی که درباره نقد کتاب «#مکاتب تفسیری» برگزار شد، یکی از ناقدین آیت‌الله معرفت بود که فرمایشاتی نیز داشتند، اما درباره این نقد من بر نظرشان نکته‌ای بیان نکردند.

وی تصریح کرد: در شماره بعدی که در مجله اندیشه مراجعه کردم دیدم آیت‌الله معرفت وجهی را برای نپذیرفتن این تأویل بیان کرده است. اول این که با ضابطه تأویل مطابقت ندارد، ثانیاً این که روایتی که نقل شده در آن ابی‌الجارود است که نفرین شده امام سجاد(ع) است. این بود که این نقد را در کتاب باقی گذاشتم و تتبع تاریخی نیز از زمان فرات کوفی تا زمان علامه طباطبایی انجام دادم.

وی با بیان این که این روایت در همه قرون در کتاب‌های شیعه آمده است، تصریح کرد: حتی کسانی مانند علامه حلی به این روایت به عنوان یکی از ادله امامت، استدلال و استناد کرده‌اند، اما این که این روایت با ضابطه تأویل سازگار نیست نیز با سنجشی که داشتم بیان کردم که هم با ضابطه تأویل خود آیت‌الله معرفت سازگار است و هم با ضابطه‌های دیگر تأویل هماهنگ است.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در پایان اظهار کرد: از نظر روایی، روایت که از ابی‌الجارود است باید گفت که این تنها یک طریق نقل روایت است و طریق‌های دیگری نیز برای آن ذکر شده است. ابی‌الجارود از نظر مذهب زیدی بوده، اما به نظر برخی از جمله آیت‌الله خوئی مذهبش با وثاقتش منافاتی ندارد. امیدوارم خداوند روح این عالم شیعی را قرین رحمت واسع خود قرار دهد.